

2007 sonrası partiye yakın zengin bir zümre yaratmak en büyük ekonomik hedef oldu

EZGİ BAŞARAN

Türkiye / 01/12/2014

Türkiye ekonomisinin son 12 yılını değerlendiren Prof. Şevket Pamuk: "Yeni zenginler yaratmanın kolay ve hızlı yolu inşaattan geçiyor, sanayiden değil. Öte yandan inşaat Türkiye'nin görünen en büyük sorunlarından biri olan cari açığı çözmüyor, tam tersine derinleştiriyor."

NEDEN?

Prof. Şevket Pamuk bir iktisatçı ve sadece Türkiye'nin değil dünyanın en önemli iktisat tarihi uzmanlarından biridir. Bilmeyenler için; lisansını Yale Üniversitesi'nden, doktorasını Berkeley'den aldı, London School Economics'te uzun yıllar çalıştı. Şimdi Boğaziçi Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapıyor. Konumuzla ilgili değil ama bilmeyenler için söylemek lazım; Nobel ödüllü yazarımız Orhan Pamuk'un da ağabeyi olur. Neyse, bunu geçelim. Asıl konumuz tabii ki ekonomi. Şevket Pamuk 'Türkiye'nin 200 yıllık İktisadi Tarihi' başlıklı müthiş bir kitap yazdı. Ben onunla bulduğumda bu kitabın, dolayısıyla Türkiye ekonomisinin son bölümünü, AKP'li yıllarını konuştum. Ve şunu zor işi yapmasını rica ettim: Bize neler olduğunu, "müthiş başarılı" denilen o ekonomik performansın sırrını ve geleceğini bir ortaokul öğrencisine anlatır gibi anlatın. Anlattı. Resmi tüm açıklığıyla ortaya koyan ve referans olması gereken bu söyleşiyi size başbaşa bırakıyorum.

Son 12 yıla baktığınızda, AKP'nin ekonomik performansı yaratılan algı gibi 'süper' mi sahiden, ne görüyorsunuz?

-AKP iktidara geldiğinde kötü bir ekonomimiz vardı, şimdi daha iyi bir ekonomimiz var, bu doğru. Ekonomiyi değerlendirmek için bazı göstergeler var ve tek bir gösterge ile ekonominin durumunu anlayamazsınız. En çok kullanılan gösterge milli gelirdir. Milli gelir göstergesini temel aldığımızda AKP'in ilk 5 yılı ile son 7 yılı arasında çok çarpıcı bir farkla karşılaşıyoruz. İlk 5 yılda bu milli gelir yılda ortalama yüzde 7 artmış. Bu aynı zamanda istihdam yaratıldığı ve işsizliğin azaldığı anlamına da geliyor. Ancak ondan sonraki 7 yılda, yani 2008'den 2014'ün sonuna kadar ise milli gelir yılda sadece yüzde 3 artmış. Yani yıllık büyüme hızı yüzde 7'den yüzde 3'e inivermiş. Ve kişi başına gelirin artışı da yüzde 2'nin altında kalmış.

Peki bu ne demek?

Son dönemde gelirlerdeki artış Türkiye'nin son 60 yılındaki ortalama artışın altında kalmış. Yüzde 2'nin anlamı bu. Ayrıca son 7 yılda büyüme hızı düşerken istihdam da az arttı, son iki yılda da artık işsizlik artmaya başladı.

AKP'nin iktisadi performansını iki bölüme ayırdınız. İlk 5 yıllık dönemdeki başarısının sırrı neydi?

-1990'ları Türkiye çok kötü geçirdi ve 2001 yılında da ağır bir kriz yaşadı. Krizin ardından yeni bir ekonomik program uygulanmaya başlandı. Henüz AKP iktidara gelmeden. AKP iktidarının ilk 5 yılında bu program uygulanmaya devam edildi. Bu onların artı hanesine yazılacak bir şeydir. Evet bu programı onlar yapmamıştı ama uygulayanlar onlar oldu. Programın en önemli özelliği kamu kesiminde gelir gider dengesinin yeniden kurulmasını sağlamasıydı. Devlet topladığı vergiden çok daha fazlasını harcıyordu ve büyük açıkları vardı. Bu açıkları kapatmak için para basılıyordu ve enflasyon artıyordu. AKP döneminde bu dengeler yeniden kuruldu. Böylece kamu kesimi rahatladı ve bir büyüme ve gelirlerin artışı dalgası geldi. O yıllarda başka bir şey daha oldu... 1990'lardaki devlet, gelirin çok büyük bir kısmını borç ödemeye ayırıyordu. Eğitime, sağlığa, altyapıya harcayacak fazla bir kaynağı kalmıyordu. Kamu dengesi kurulduktan sonra cılız devlet, daha fazla kaynakları olan bir devlete dönüştü. O kaynakların bir bölümü altyapıya, sağlığa harlandı. 15 yıl öncesine göre bugün devletin kapasitesi daha güçlü.

Demek ki Kemal Derviş'in Dünya Bankası ve IMF ile birlikte ortaya koyduğu ekonomik programı iyi uyguladılar ve o programın getirdiği kaynakları da iyi yönettiler diyebilir miyiz?

-Evet, AKP iktidarının ilk 5 yılı için bunu diyebiliriz.

Peki 2008 ile 2014 arasında ne oldu da ilk 5 yıldaki gidişat sürdürülemedi?

-Kamu kesiminde dengeler kurulduktan sonra ekonominin uluslararası rekabet gücünü artırmak gerekiyordu. Bunun için uzun vadeli bir vizyon ve programa ihtiyaç vardı. Sanayiye, eğitime ve verimliliğe yönelmek gerekirdi. Ama 2007 sonrasında ekonomide öncelik iktidar mücadelesine verildi. Hükümeti ve partiyi destekleyecek bir zengin grubu yaratma, daha çok oy alma ihtiyaçları hep öne geçti. Uzun vadeli hedefler yerine iki sene sonraki seçimi düşünmek daha akla yatkın geldi. Ve partiye yakın zengin bir zümre yaratmak en büyük hedeflerden biri oldu. Bugün AKP'ye yöneltilen en büyük eleştirilerden bir tanesi, inşaatın ekonomideki payının artması, işte bu dönemde başladı. Ve inşaat

yükselirken sanayinin ekonomideki payı düştü. Bugün sanayinin ekonomideki payı son 40 yılın en düşük noktasında.

İnşaatın partiye yakın zenginler yaratmayla ilişkisi nedir?

Kurallar değiştirilerek bir kişiye inşaat izni verilirse, veya büyük bir ihaleyi kazanırsa, o kişinin çabuk para kazanma ihtimali yüksek oluyor. İnşaatın cazibesi burada. Partiye yakın zengin bir zümreyi hızlıca yaratmanın yolu inşaattan, büyük altyapı ihalelerinden geçiyordu. İhalelerde daha fazla esneklik istendi. Bu nedende ihale yasası son 12 yılda en çok değiştirilen yasa oldu. İnşaatın önemi artarken, ölçeği büyürken çevre de gözden çıkarıldı.

Peki ya sanayi? Sanayinin payının düşüyor olması bir ülkenin ekonomisi bakımından ne anlama gelir?

Türkiye açısından sanayinin büyük önemi var. Çünkü iktisadi durumun düzelmesi için sadece iç pazar değil dış pazar için de üretim gerekiyor. Ama sanayi zahmetli iş, uluslararası rekabetten sıyrılarak sanayide ihracat yapabilmek daha da zor. Büyük yatırımlar gerektiriyor ve olumlu sonuç alınacağına garantisiz de yok. Kısacası yeni zenginler yaratmanın kolay ve hızlı yolu inşaattan geçiyor, sanayiden değil. Ama sanayinin payı geriledikçe, bugün en büyük ekonomik sorun olarak tartıştığımız cari açık sorunu daha da derinleşti.

Cari açık sorununun sanayinin payının düşmesiyle nasıl bir ilintisi var?

-AKP'nin ilk döneminde gelirler arttı ama tüketim daha da hızla arttı. Tasarruf oranı giderek düştü. Tasarruflar azalınca da yapılan yatırımların daha büyük oranı dışarıdan borç alınarak karşılanıyor.

Ama borçlanan devlet değil, öyle değil mi?

-Evet, eskiden daha çok kamu borçlanırdı, şimdi öyle değil. Şimdi özel sektör bankalar aracılığıyla yurtdışından borçlanıyor. Ama bu döngü fazla uzun süremez. Borcun dengelenmesi ve ödenmesi gerekiyor. Nasıl ödenecek? Daha fazla tasarruf ederek ve yurtdışına daha fazla sanayi malı satarak... Oysa son dönemde biz daha fazla sanayi ürünü değil, daha fazla inşaat üretiyoruz. İnşaatın dışarıya satılacak bir yönü olmuyor. O inşaatları birbirimize satıyoruz, birileri için rantlar yaratıyoruz. Yani inşaat Türkiye'nin görünen en büyük sorunlarından biri olan cari açığı çözmiyor, tam tersine derinleştiriyor. Daha fazla inşaat yapıldıkça da sanayi daha çok kan kaybediyor.

Sanayinin azalmasından ve inşaat yoluyla yeni bir zengin zümre yaratılmasından yola çıkarak şunu sorayım: Sermaye el değiştirdi mi?

-Sermaye el değiştirmede ama iktidara yakın olanların servetleri daha hızlı büyüdü. Önceki dönemin zenginleri bugün yine yukarılarda ama yanlarında artık yeni zenginler de var. Ayrıca önceki dönemin zenginlerinin bir bölümü bugün sanayiden çekiliyor. Bunun şöyle bir sakıncası var: Türkiye uzun vadeli, sağlıklı bir ekonomik yapı kurmak istiyorsa ihracata yoğunlaşmalı, teknolojiye ve yaratıcılığa daha fazla kaynak ayırıp dünyada rekabetçi bir konuma ulaşmalı. Oysa son yıllarda oluşturulan ekonomik modelin iş çevrelerine verdiği mesaj şu: Bu dönemde başarılı olmak istiyorsanız, sanayi, teknoloji gibi işlerle uğraşmayın, hükümete yakın durun. Hızlı para kazanmanın en kolay yolu budur. Bu mesaj Türkiye'nin hem cari açığı kapatma hem de uzun vadeli ekonomik hedefiyle çelişiyor.

Kendine yakın zenginler oluşturma hevesini ilk defa AKP yönetiminde mi görüyorsunuz?

-Elbette hayır, sadece AKP'ye mahsus değil. Cumhuriyet tarihinde her yönetim kendine yakın zenginler yaratma çabası içinde oldu. Bazen bu daha partizanca yapıldı, bazen daha mütevası biçimde. Ama son dönemin geçmişteki örneklerin önüne geçtiğini söyleyebiliriz.

'Türkiye'nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi' başlıklı kitabınızda AKP'nin halka yaptığı yardımlardan söz ediyorsunuz. Bu yardımları bir sistem çerçevesinde devlet kanallarıyla değil de belediyeler veya yerel parti örgütleri aracılığıyla yapmasının sebebi nedir?

-İşsizlere ve yoksullara yapılacak destekler iki yolla yapılabilir. Birincisinde belirli koşullar koyarsınız ve bu koşullardaki kişilerin, hanelerin yardım beklemek hakkıdır dersiniz. Dünyanın her yerinde yoksullara, işsizlere desteği kurallara bağlamak ve sosyal devletin sağladığı bir hak olarak görmek sosyal demokrat partilerin programlarında vardır. İkincisinde destek kurallara bağlı değildir, tercihe bağlıdır. Muhafazakar partiler bu tür yardımları kurula bağlamaktan kaçınırlar, bu alanı hayır kurumlarına, sivil toplum kuruluşlarına bırakırlar. AKP ise işsizlere ya da düşük gelirli kesimlere yardımını bir hak olarak kabul etmek ve kurallara bağlamak istemiyor. Ama bu alanı devletten bağımsız hayır kurumlarına, sivil toplum kuruluşlarına da bırakmıyor. Böylece düşük gelirli kesimler ile iktidar ve belediyeler arasında farklı bir ilişki oluşturmaya çalışıyor, bu ilişkiden seçim zamanı yarar sağlayacağını düşünüyor.

Önümüzdeki günler için Türkiye ekonomisiyle ilgili nasıl bir öngörü yapabilirsiniz?

-Bugünkü tablo önümüzdeki yılların AKP'nin ilk 5 yılı gibi değil de son 7 yılı gibi olacağını düşündürüyor. Önce dünyayla ilgili bazı göstergeler var. AKP iktidara geldiğinde dünyada ciddi bir likidite fazlası vardı, faizler çok düşüktü. Bir başka deyişle rüzgar arkadan esiyordu. Önümüzdeki dönemde belki çok korkulduğu gibi faizler hızla yükselmeyecek ama uzun süreli bir durgunluk yaşanabilir. Dünya ölçeğinde, özellikle de Türkiye'nin yanbaşındaki Avrupa'da pasta büyümüyor. İkincisi... cari açık, yani Türkiye'nin yatırım yapmak için sürekli dışarıdan borç alması durumu ekonominin çok kontrollü yönetilmesi gerektiğine işaret ediyor. Eğer daha çok büyümek için daha çok borç alırsanız o zaman ekonomide denetimin kaybedilme riski artıyor. Ayrıca Türkiye'yle ilgili 'hızlı büyüyor, cari açık artıyor, burada işler karışacak' algısı yaygınlaşırsa, dış bankalardan borç almak da zorlaşır. En az bunlar kadar önemlisi, son yıllarda oluşturulan model ile, iş çevrelerine devlete yakın durun dendiği, yargıya güvenin tükendiği yerde yüksek büyüme hızları mümkün değil.

Ama bir kriz öngörmüyorsunuz...

-Hayır. Biz galiba eski anılarımız nedeniyle hep bir keskin kriz korkusu içerisindeyiz. 1990'larda işler iki yıl iyi gider, üçüncü yıl kriz olurdu. Bugünkü tablo buna işaret etmiyor çünkü ekonominin kamu tarafı daha iyi durumda. Ama yine de özel sektörün borçluluğunun ciddi sorun yaratmaması için dünyadaki gidişatın olumsuz dönmemesi gerekiyor. Önümüzdeki dönem için en güçlü senaryo Türkiye'de ortalama gelirin yavaş artması ve işsizliğin yavaş yavaş yükselmesi. Bugün kentlerdeki işsizlik iki yıl öncesine göre 2.5 puan daha yüksek. Yani yavaş büyüyen ve işsizliğin arttığı bir Türkiye ekonomisi tablosuyla karşı karşıyayız.

Peki ya gelir dağılımı ve Thomas Piketty'nin çok popüler olan artan eşitsizlik tezi üzerinden Türkiye'ye baksak ne görürüz?

-Devletin hane halkı anketlerine baktığınızda gelir dağılımının 12 yıl öncesine göre daha iyi olduğu görülüyor. Öte yandan iş çevrelerinin yayınlarına bakarsanız bugünlerde Türkiye'nin tarihinde hiç olmadığı kadar milyarder olduğu gerçeği yüzünüze çarpar. Geçtiğimiz günlerde Credit Suisse'in yayımladığı Küresel Servet Raporu'na göre, Türkiye'de 37 dolar milyarder bulunurken, bu rakam Japonya'da 15.

Nasıl yorumlamak lazım bu milyarder bolluğunu?

-Milyarder sayısının rekor kırması ile devletin gelir dağılımı istatistikleri birbirine uymayan veriler oluyor her şeyden önce. Resmî istatistiklerdeki gelir dağılımı hanelerin kendi beyanına göre yapılıyor. Bu tür istatistikleri toplamakla yükümlü kurumlar bir örneklem yapıyor ve o hanelere gidip gelirlerini soruyor. Aldıkları yanıtları da tablolar halinde özetleyip yayınlıyorlar. Bu tür anketlerde tüm haneler gelirlerini az gösteriyor ama en fazla hata gelişen ülkelerde geliri en yüksek

kesimlerde görölüyor. Onlar ya anketlere cevap vermiyor ya da gelirlerini olduğundan çok daha düşük beyan ediyor. Dolayısıyla resmi istatistikler gelir dağılımındaki gerçek tabloyu yansıtmıyor. Milyarder listeleri ise eşitsizliğin boyutlarıyla ilgili olarak ortaya çok daha çarpıcı bir tablo koyuyor. Son yıllarda izlenen ihale modelleri ve inşaat sektöründeki büyüme, milyarder sayısının niye arttığı konusunda iyi fikir veriyor. Önümüzdeki dönemde eğer iktisadi büyüme düşük kalır ve işsizlik artarsa, gelir dağılımındaki eşitsizlikler daha fazla gündeme gelecektir.

(<https://plus.google.com/111139069635417829913>)